

Ulusal Kurtuluş Savaşı ve işçiler 13.1.2002

YILDIRIM
KOÇ

Bugünü anlamak için tarih çalışmak lazım. Ancak, tarihi anlamak için de bugünün sorunlarıyla ilgilenmek gerek. 30 yılı aşkın bir süredir işçi sınıfı ve sendikacılık hareketi tarihini öğrenmeye çalışıyorum. Bugün yeni sorunlar çıktıkça geçmişimizde benzer sorunların nasıl ele alındığı sorusu gündeme geliyor ve bugünün ışığında geçmişi daha iyi öğrenebiliyoruz. Günümüzün sorunu, ulusal çıkarlarımızla işçi sınıfının sınıf çıkarlarının aynışması. Bu konuda farklı düşünenlerle, anti-emperyalist ve ulusalçı mücadeleyi tamamiyle göz ardı ederek ve hatta bunlara karşı çıkararak sınıf çıkarlarının savunulabileceğini düşünenlerle tartışıkça, ister istemez geçmişe dönüyoruz ve geçmişi sorguluyorsunuz. Acaba Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda, burjuva demokratik devriminin bu aşamasında işçi sınıfının oluşturduğu örgütlerin tavrı ne oldu? Bu tavrı, Cumhuriyet sonrası dönemde Kemalist yönetimin işçi sınıfı ve sendikacılık hareketine karşı tavrını nasıl etkiledi?

Lütfü Erişçi, Türkiye'de İşçi Sınıfının Tarihi isimli kitabında (İstanbul, 1951, s.15) şöyle yazıyor: "Aynı zamanda müstevvillere karşı Anadolu hareketini her yönden destekleyen ve bu uğurda çalışan İstanbul işçileri arasında işçi cemiyetlerinin kurulması hareketi hızlanmıştır."

D. Şişmanof ise Türkiye'de İşçi ve Sosyalist Hareketi (Sofya, 1965) isimli kitabında şu değerlendirmeyi yapıyor: "Türkiye işçi sınıfı, Milli Kurtuluş Savaşına bütün varlığıyla katıldı ve büyük kahramanlıklar gösterdi. Binlerce işçi, partizan birliklerinde önemli rol oynadı, binlercesi, iptidai silah işliklerinde silah ve cepane imal etti, birçokları işgal altında bulunan İstanbul'dan Anadolu'ya silah ve mühimmat kaçırdı. Gerek İstanbul'da, gerekse Anadolu'nun muhtelif işçi merkezlerinde işçi meslek birlikleri (sendikalar) kurularak savaşa katıldılar. Anadolu Demiryolu İşçileri Cemiyeti, İstanbul'da Tersane İşçileri Cemiyeti, İstanbul'da Tramvay Şirketi Cemiyeti vs. bunlar arasındaydı. İşgal altındaki İstanbul'da tramvay işçileri ve Şark Demiryolları işçileri, hem kendi menfaatlerini korumak, hem de kurtuluş hareketini desteklemek maksadıyla grev ilan ettiler."

Oya Baydar'ın Türkiye İşçi Sınıfı Tarihi (1) isimli kitabında (Frankfurt, 1982) bu doğrultuda fazla bilgi yok. 15 Mayıs 1919 tarihinde İzmir'in işgalini protesto etmek amacıyla 30 Mayıs 1919 günü İstanbul'da Sultanahmet Meydanı'nda düzenlenen mitinge "binlerce işçi"nin katıldığı belirtiliyor (s.193).

1919-1922 döneminde İstanbul'da gerçekten önemli işçi eylemleri oluyor. Bu eylemlerin bir bölümünün Hüseyin Hilmi'nin Türkiye Sosyalist Fırkası ve Şefik Hüsnü'nün Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası ile bağlantısı var. Ayrıca, 3. Enternasyonal'in yan örgütü konumundaki Profintern'e (Sendikalar Kızıl Enternasyonal) üye Beynelmille İşçiler İttihadi'de çalışma yapıyor. Türkiye işçi sınıfı ve sendikacılık hareketinin bu yıllarına ilişkin çalışmalarda, işçilerin bu sosyalist-komünist örgütlerle ilişkileri konusunda bilgi ve değerlendirmeler yer alıyor. Ancak, bugüne kadar İstanbul işçilerinin Anadolu'da sürdürülen Ulusal Kurtuluş Savaşı'nı desteklemek amacıyla önemli ve büyük eylemler yaptıklarını okuduğumu hatırlamıyorum. Bu yıllarda İstanbul'da 1 Mayıs kutlandı. Ancak işçi sınıfının 1 Mayıs'larda formüle edilen talepleri arasında bağımsızlık ve ulusal egemenliği de hatırlamıyorum.

Bu dönemi yeniden okumadan kesin bir yargıya varmak istemiyorum ama, sanki bu yıllarda İstanbul işçileri ulusal mücadele ile sınıfsal mücadeleyi birbirinden ayırdılar ve ulusal mücadeleyi büyük ölçüde göz ardı ederek sınıfsal mücadele vermeye çalıştılar. Halbuki ülke işgal altındaydı. İstanbul'da emperyalist güçler hâkimdi. Bu koşullarda bir kısım işçi Anadolu'ya geçti, bir kısım işçi de İstanbul'daki direnişe katıldı. Ancak Anadolu'ya geçenlerin veya İstanbul'da kalıp direnişe katılanların ne kadarı işçiydi; bu katkıların ne kadarı bireysel çabalardı, ne kadarı işçi örgütlerinin faaliyetinin ürünüydü; bunu araştırmak gerek. Örneğin, Şefik Hüsnü'nün 1950'li yıllarda yaptığı bir sohbet, Anadolu'ya geçmemiş olmayı bir hata olarak değerlendirdiğini okumuştum.

Bugünün deneyimiyle geçmişe baktığımda, Lütfü Erişçi ile D. Şişmanof'un değerlendirmeleri gerçekdışı gibi geliyor. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasının ardından, Şeyh Said Ayaklanması sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükun Yasası'nın verdiği yetkiler kullanılarak sendikaların faaliyetlerinin engellenmesinin gerisinde acaba Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda bu sendikaların izlediği tavrın da etkisi var mıydı? Bugünün sorunları bana bu sorunun mutlaka sorulması gerektiğini söylüyor. ●

Bugünün deneyimiyle geçmişe baktığımda, Lütfü Erişçi ile D. Şişmanof'un değerlendirmeleri gerçekdışı gibi geliyor. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasının ardından, Şeyh Said Ayaklanması sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükun Yasası'nın verdiği yetkiler kullanılarak sendikaların faaliyetlerinin engellenmesinin gerisinde acaba Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda bu sendikaların izlediği tavrın da etkisi var mıydı? Bugünün sorunları bana bu sorunun mutlaka sorulması gerektiğini söylüyor. ●

Bugünün deneyimiyle geçmişe baktığımda, Lütfü Erişçi ile D. Şişmanof'un değerlendirmeleri gerçekdışı gibi geliyor. Ulusal Kurtuluş Savaşı'nın başarıyla sonuçlanmasının ardından, Şeyh Said Ayaklanması sonrasında çıkarılan Takrir-i Sükun Yasası'nın verdiği yetkiler kullanılarak sendikaların faaliyetlerinin engellenmesinin gerisinde acaba Ulusal Kurtuluş Savaşı'nda bu sendikaların izlediği tavrın da etkisi var mıydı? Bugünün sorunları bana bu sorunun mutlaka sorulması gerektiğini söylüyor. ●